

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНОЇ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА

ACTUALITY OF FORMATION OF INNOVATION AS A PROFESSIONAL QUALITY OF A TEACHER

Стаття присвячена пошуку шляхів вирішення актуальної психолого-педагогічної проблеми розвитку інноваційності як професійної якості педагога.

Визначено, що одним із шляхів вирішення зумовленої потреби є використання системного підходу до інноваційної діяльності з боку керівництва освітнього закладу. Впровадження інновацій в освітній процес навчального закладу вирішує питання популяризації та стимулювання педагогічного колективу до саморозвитку та внесення змін в освітню діяльність через наявний потенціал використання нових підходів, освітніх технологій, наслідком чого є розвиток особистісного й професійного потенціалу педагога. З'ясовано, що використання провідних ідей інноваційності в освітній діяльності педагога досягається через реалізацію визначених принципів та критеріїв готовності педагога до інноваційної діяльності. Використання інноваційного підходу сприяє здійсненню розвитку змісту освітньої діяльності загальноосвітнього закладу, взаємозв'язків, закономірностей та принципів функціонування освітньої системи, зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають, підвищенню ефективності вирішення питання впровадження нових підходів у професійній діяльності вчителя.

Акцентовано на потенціалі інноваційних педагогічних технологій у професійній діяльності педагога щодо забезпечення можливості інтеграції альтернативних усталеним педагогічним технологій в освітньо-виховний процес навчального закладу та створення конкурентоспроможного середовища серед педагогів, підвищення здатності до продукування інноваційних ідей.

Здійснено узагальнення поглядів науковців на потенціал інноваційності щодо формування та подальшого розвитку професійної майстерності вчителів із позицій сучасної педагогічної науки.

Ключові слова: педагог, вчитель, інновація, інноваційність, освітньо-виховний процес, загальноосвітній навчальний заклад.

The article is devoted to finding ways to solve the current psychological and pedagogical problem of innovation as a professional quality of a teacher.

It is determined that one of the ways to solve the conditioned need is to use a systematic approach to innovation by the management of the educational institution. The introduction of innovations in the educational process of the institution solves the issue of popularization and stimulation of the teaching staff to self-development and changes in educational activities through the existing potential of new approaches, educational technologies, resulting in the development of personal and professional potential of teachers.

It was found that the use of leading ideas of innovation in the educational activities of the teacher is achieved through the implementation of certain principles and criteria of readiness of the teacher for innovation. The use of an innovative approach contributes to the development of the content of educational activities of the educational institution, relationships, patterns and principles of the educational system, external and internal influencing factors, improving the effectiveness of new approaches to the professional activity of teachers.

Emphasis is placed on the potential of innovative pedagogical technologies in the professional activity of a teacher to ensure the possibility of integrating alternative established pedagogical technologies into the educational process of an educational institution and creating a competitive environment among teachers, increasing the ability to produce innovative ideas.

The generalization of scientists' views on the potential of innovation in the formation and further development of professional skills of teachers from the standpoint of modern pedagogical science.

Key words: teacher, innovation, innovativeness, educational process, general educational institution.

УДК 355.332.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-1.20>

Демчук Р.О.,

директор

Ізяславського навчально-виховного комплексу «ЗОШ I–III ступенів № 2, ліцей» імені Олександра Кушнірука

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сучасний етап модернізації та реформування системи освіти України вимагає пошуку нових підходів у професійній діяльності педагога, який би відповідав запитам нових тенденцій розвитку суспільства. Інноваційність освіти передбачає формування та розвиток усіх суб'єктів освітнього процесу крізь призму нових особистісно-професійних якостей, що зумовлюють прийняття і розуміння нового, готовність до змін через коригування роботи та кардинально нові методи взаємодії в освітньому середовищі.

Особливої значимості для розвитку інноваційності педагога набуває мотивація до розвитку креативного мислення та готовності бути

не учасником, а ініціатором нових процесів, створення оптимальних психолого-педагогічних умов саморозвитку та розкриття особистісного потенціалу учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретико-методологічні основи інноватики в педагогічній діяльності були в спектрі наукового пошуку значної кількості дослідників (А. Адамс, І. Бех, І. Гавриш, Л. Даниленко, І. Дичківська, В. Докучаєва, Н. Клокар, І. Корнілова, К. Макогон, Ю. Максимів, Б. Мун, Ю. М'якотін, В. Сергієвський, В. Сластьонін, Р. Фергюссон, А. Хуторський, В. Холстід та ін.); проблему впровадження інноваційних методик в освітній процес досліджували Л. Ворзацька, Л. Галицина, В. Давидова, О. Дусавицький,

М. Козицька, Н. Рєпіна, О. Сутула, В. Сухар, І. Тригуб, І. Уснова, О. Франчук, О. Харченко; проблему впровадження педагогічних інновацій в освітній процес школи вивчають Л. Березівська, П. Шепет, Р. Чуйко та ін.

Актуальним у сучасному науковому дискурсі є дослідження творчого зростання вчителя в умовах інноваційної діяльності, підвищення його фахового рівня та професійної компетенції (І. Аркіна, Л. Вовк, А. Гільбух, В. Зягвязинський, І. Зязюн, І. Кларіна, Л. Користилова, І. Ладенко, М. Поташнік, А. Пригожин, О. Савченко, І. Семенова, Н. Юсуфбекова). Результати наукового пошуку згаданих дослідників становлять теоретичне підґрунтя запровадження інноваційності педагога в освітній процес.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Об'єктивна потреба пошуку шляхів підвищення ефективності педагогічної діяльності вчителів, створення оптимального та результативного середовища для учнів зумовлюють необхідність застосування нових методів та підходів до освітньої діяльності у зв'язку з викликами сучасності, які постають. Оптимальним варіантом розв'язання зумовленої проблеми є запровадження інноваційних педагогічних підходів у професійну діяльність педагогів.

Мета статті – визначити потенціал інноваційних педагогічних технологій та сформулювати інноваційність як професійну якість педагога в освітньому процесі загальноосвітнього закладу.

Виклад основного матеріалу. Серед великого спектра педагогічних інновацій чільне місце посідають інтерактивні технології, оскільки саме «інтерактивні підходи нині є найбільш ефективними, бо ставлять того, хто шукає знань, в активну позицію їх самостійного освоєння <...> і шукача істини» [12].

У термінологічному словнику з інноваційних педагогічних технологій зазначено, що інновації – це цілеспрямоване, систематичне і послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій та засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [7].

Як констатує В. Вакулєнко, інновацію можна розуміти як процес, спрямований на досягнення певних результатів [1]. Інновацією також вважають «розробку, створення і впровадження різного виду нововведень, що породжують істотні або значні зміни якісних параметрів освітнього процесу. Якісні параметри при цьому можуть відрізнятися залежно від типів педагогічної інновації, які бувають такими, що модернізують, і такими, що реформують. У першому випадку – це вдосконалення освітнього процесу завдяки поліпшенню якісних параметрів наявних елементів технології, а в другому – за допомогою нововведень, що сут-

нісно змінюють систему проведення навчального та виховного заняття» [4].

На думку науковців [15], педагогічна інноватика безпосередньо охоплює створення нового в системі освіти та педагогічної науки, передбачає застосування педагогічних новацій, а також систему рекомендацій для практиків щодо пізнання та впровадження інноваційних освітніх процесів та управління ними. Саме інтерактивні технології можна розглядати як найбільш яскравий приклад педагогічних інновацій.

На думку О. Капінуса, інтерактивним технологіям притаманні певні властивості, а саме: системність, економічність, ефективність, алгоритмічність, діагностичність, візуалізованість, відтворюваність та прогнозованість.

Системність, на думку дослідника, реалізує взаємозв'язок основних елементів технології, якими є мета, зміст, форми, методи, засоби взаємодії учасників педагогічного процесу, результат. Економічність забезпечує резерв часу, оптимізацію праці викладача, досягнення запланованих результатів виховання в доволі стислі проміжки часу. Ефективність визначається як співвідношення продуктивності з кількістю використаних ресурсів, тоді як оптимальність передбачає отримання максимального результату за найменшої кількості використаних ресурсів. Алгоритмічність вказує на те, що технологіям притаманна сукупність чи послідовність (алгоритм) дій, виконання яких гарантує реалізацію цілей. Діагностичність вказує на те, що реалізація технології не можлива без діагностично визначеної мети та діагностики досягнутого результату. Візуалізація передбачає застосування різної аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки і конструювання матеріалів та оригінальних наочних посібників. Інтерактивна технологія має бути відтворюваною, тобто її має повторити середньостатистичний педагог в умовах конкретного навчального закладу. Прогнозованість інтерактивних виховних технологій виражається в орієнтації на заздалегідь визначений результат, що спрямований на вдосконалення освітньої діяльності [6, с. 71].

У сучасному педагогічному дискурсі наявні понад 50 тлумачень дефініції «інновація». Під «інновацією» розуміють нововведення, новизну, зміну, введення чогось нового. З огляду на педагогічний процес інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання, в організацію спільної діяльності вчителя і учня, вихованця.

В. Паламарчук визначає педагогічну інновацію як результат творчого пошуку оригінальних нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем [10, с. 25]. В. Кремень твердить, що ознакою інновації є те, що вона виступає основним механізмом формування нових технологій, нових

моделей діяльності і поведінки, організації знань, стверджуючи передумови для пошуку, альтернативних шляхів розвитку суспільства [8, с. 10].

Термін «інновація» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» має такі значення: 1) нововведення; 2) комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів тощо [2, с. 506].

Інновація, на думку Л. Даниленко [14], – нововведення в освітньому процесі (мета, зміст, принципи, структура, форми, методи, засоби, технології навчання, виховання, управління), ядром якого є нова освітня ідея, шляхом реалізації – експериментальна діяльність, носієм – творча особистість. Педагогічні інновації реалізуються в контексті загального інноваційного процесу та державної освітньої політики України.

Узагальнивши напрацювання військових педагогів [3; 13], виокремлюємо переваги інтерактивних технологій:

- стимулювання саморозвитку особистості та створення зацікавленості у вдосконаленні власного потенціалу;
- полегшення запровадження нових поведінкових та комунікативних норм під час організації освітнього процесу;
- спонукання учнів до розуміння усієї складності соціальних та організаційних процесів співпраці між людьми;
- вдосконалення особистісних компетенцій;
- розвиток нових уявлень, які ґрунтуються на отриманому досвіді;
- повна або часткова зміна життєвих установок учасників на основі толерантності та емпатії.

Щодо розгляду інноваційності як професійної якості педагога, то А. Мінасян [9, с. 77] стверджує, що процес підготовки педагога здійснюється як постійна трансформація початкового рівня вмінь і навичок, рівня професійних умінь і навичок педагога.

Узагальнюючи методологічне значення інноваційності як професійної якості педагога, ми поділяємо думку Т. Перецькостової, яка визначає інноваційну діяльність як цілеспрямовану педагогічну діяльність, засновану на усвідомленні (рефлексії) власного практичного педагогічного досвіду за допомогою порівняння, вивчення, зміни й розвитку освітнього процесу з метою досягнення найбільш високих результатів, отримання нового знання, якісно іншої педагогічної практики. Готовність до такої діяльності є компонентом професійної готовності педагога [11].

Зазвичай проблема розвитку інноваційності як професійної якості педагога постає крізь призму ставлення до «нового» як до альтернативи традиційній практиці, що не забезпечує рефлексію педагогічної практики та розгляд особливостей інноваційних ідей.

Враховуючи вищезазначене, необхідно встановити критерії готовності педагога до формування інноваційності як професійної якості, які визначаємо такими [11]:

- усвідомлення необхідності в інноваційній діяльності, готовності до творчої діяльності з нововведень у школі;
- упевненість в тому, що нововведення призведе до позитивних результатів;
- узгодженість особистих цілей з інноваційною діяльністю;
- готовність до подолання творчих невдач;
- рівень технологічної готовності до виконання інноваційної діяльності, позитивна оцінка власного попереднього досвіду у світлі інноваційної діяльності;
- здатність до професійної рефлексії.

Серед основних аспектів інноваційності вважаємо актуальною для педагога реалізацію принципів, які, на думку І. Дичківської [5, с. 256], є визначальними для освітнього процесу:

- педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до їх особистості, гідності, впевненість у власних здібностях і можливостях);
- емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їхні позиції);
- співробітництво (покроове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу);
- діалогізм (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості);
- особистісна позиція (творче самовираження, за якого педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій).

Інноваційність як професійна якість педагога в освітньому середовищі апробується через належний рівень поінформованості та володіння інноваційними педагогічними технологіями, доцільністю їх використання, особистою переконаністю вчителя щодо актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Формування інноваційності педагогом має характер популяризації та створення новітнього середовища в навчальному закладі, що своєю чергою визначає необхідним забезпечення позитивної мотивації вчителя до інноваційної діяльності з боку адміністрації освітнього закладу.

Дослідження видів професійних мотивів педагогів дало змогу виокремити провідні з них: матеріальні стимули, професійні мотиви та мотиви особистісної самореалізації.

До матеріальних стимулів зараховано виплату премій (стипендій) за участь в інноваційних конкурсах (проектах), присвоєння більш високого розряду та ін. Професійні мотиви

зумовлюють потребу педагога навчити нового та виховувати особистість. Мотиви особистісної самореалізації визначаються іміджем вчителя та оцінкою його діяльності.

Отже, інноваційність педагога в освітньому середовищі є взаємозалежною як від особистості самого педагога, так і педагогічного колективу, що і необхідно враховувати адміністративному складу освітнього закладу в системі мотивування педагогічного складу.

З метою узагальнення та поширення набутого досвіду управління загальноосвітньою школою щодо підвищення ефективності діяльності педагога-інноватора доречним видається корегування функцій адміністрації освітнього закладу. Перш за все, це прийняття та утвердження принципового рішення щодо впровадження інноваційного режиму в повсякденну діяльність. Надалі необхідним є спрямування зусиль педагогічного колективу на пошук інноваційних ідей, формування кадрової політики школи відповідно до нових вимог для працівників, організація підготовки вчителів до здійснення інноваційної, дослідницької, дослідно-експериментальної роботи шляхом підвищення кваліфікації та стимулювання їх мотивації, ресурсне забезпечення інноваційної діяльності, виявлення та оцінка нововведень, апробованих у школі.

Висновки. Формування інноваційності як професійної якості педагога є керованим, складним процесом, який визначається як самою особистістю педагога, так і соціальним середовищем, в якому він перебуває.

Застосування системного підходу інноваційної діяльності з боку керівництва освітнього закладу вирішує питання популяризації та стимулювання педагогічного колективу до саморозвитку та внесення змін в освітню діяльність.

Реалізація професійності педагога через інноваційність сприяє пошуку нових підходів, освітніх технологій, а отже, розвитку особистісного й професійного потенціалу педагога.

Подальші перспективи дослідження полягають у розробці комплексної системи мотивування педагогічного складу школи до розвитку інноваційності як професійної якості педагога.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вакуленко В.М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. № 4. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2010_4/zmist.html (дата звернення: 12.11.2020).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Вишневський П.Р. Удосконалення педагогічного управління навчальним процесом у вищому військовому навчальному закладі на основі інноваційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2005. 20 с.
4. Бойко О., Коберський Л., Кожевников В., Романишин А., Скрипник С. Військова педагогіка у професійній діяльності офіцера і сержанта : навчальний посібник. *Загальні основи педагогіки та військова дидактика*. Кн. 1. Львів : АСВ, 2012. 454 с.
5. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. С. 253–270.
6. Капінус О.С. Соціальна відповідальність офіцера : монографія. Львів : НАСВ, 2018. 262 с.
7. Короткий термінологічний словник з інноваційних педагогічних технологій. URL: http://ualib.com.ua/br_6601.html (дата звернення: 10.11.2020).
8. Кремень В.Т. Інновація в контексті науки і освітньої практики. Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вимір : збірник наук. праць. Київ : Хмельницький, 2008. С. 8–16.
9. Мінасян А. Формування психолого-педагогічних умінь студентів. *Психологія і суспільство*. 2005. № 1. С. 76–81.
10. Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. Першооснови педагогічної інноватики. Київ : Освіта України, 2005. Т. 2. С. 59.
11. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.
12. Підласий І.П. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12.
13. Романюк І.М. Використання ігрових технологій у вищій школі. *Вісник Національного університету оборони України* : збірник наук. праць. Київ : НУОУ, 2013. Вип. 6 (37). С. 131–136.
14. Савченко О. Моделювання розвитку сільської школи: досвід Всеукраїнського фестивалю-конкурсу. *Рідна школа*. 2007. № 2. С. 3–6.
15. Світові інновації. URL: www.innovations.com.ua (дата звернення: 11.11.2020).